

ДОЦІЛЬНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ

Р. Андрушко, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0003-1235-4511

З. Мирончук, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0002-7044-6695

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/economics2019.26.119>

Андрушко Р., Мирончук З. Доцільність інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимізації обліку і контролю

Окреслено проблемні аспекти інноваційної діяльності аграрних підприємств та вказано на доцільність інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва. Зауважено, що розвиток інновацій є важливою передумовою формування продовольчої безпеки країни, економічного зростання національної економіки та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства й якості життя сільського населення. На теперішній час інноваційний розвиток сільськогосподарського виробництва здійснюється в умовах відсутності єдиного системного підходу, чіткої методології та комплексної оцінки трансформацій.

У ході дослідження уточнено економічну сутність категорії «агроінновація». Вказано, що більшість сільськогосподарських підприємств не виокремлюють такий об'єкт управлінського обліку, як інноваційні витрати та доходи. Також відсутня ефективна система внутрішньогосподарського контролю. Обґрунтовано систему класифікаційних ознак агроінновації для цілей бухгалтерського обліку та контролю.

Визначальне значення має поділ агроінновацій: за видами об'єктів; за способами створення; за термінами реалізації проєктів, що підвищує аналітичність інформації. Вказано на доцільність впровадження національного стандарту, який би охоплював усі види інноваційної діяльності й чітко регламентував їхній облік. Запропоновано складові організаційного забезпечення контролю інноваційної діяльності. Необхідною є розробка методики проведення оперативного контролю інноваційної діяльності підприємств АПК. Вирішення цих проблем дасть змогу перейти на новий рівень організації обліку та підвищить ефективність контролю в управлінні інноваційною діяльністю сільськогосподарського підприємства.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність, агроінновація, бухгалтерський облік, контроль, сільськогосподарське виробництво.

Andrushko R., Myronchuk Z. The purpose of innovative development of agricultural production and optimization of accounting and control

The problems of innovative activity of agricultural enterprises are outlined and the expediency of innovative development of agricultural production is pointed out in the article. It is noted that development of innovations is an important prerequisite for the formation of food security of the country, economic growth of the national economy, as well as for increase of the competitiveness of agriculture and the quality of life of rural population. At present, innovative development of agricultural production is carried out under no unified systematic approach, clear methodology and comprehensive assessment of transformations.

In the course of the study, the economic essence of the category "agro innovation" was specified. It is pointed out that in most agricultural enterprises, such entity does not distinguish the management accounting object as innovative costs and revenues. There is also no effective internal control system. The study substantiates the system of agro-innovation classification features for accounting and control purposes. The division of agro-innovation is crucial: by types of objects; ways of creation; the timing of projects, which increases the analytics of information.

Solution of those problems will support the move to a new level of accounting organization and will increase the effectiveness of control in managing of the innovation activity of an agricultural enterprise. It is necessary to develop a methodology for conducting of the operational control for innovative activity of agricultural enterprises. The components of organizational support of control for innovative activity are offered by the authors. It is recommended to develop a national standard that would cover all types of innovation activities and clearly regulate their accounting.

Key words: innovative development, innovative activity, agro innovation, accounting, control, agricultural production.

Постановка проблеми. Сучасний стан аграрної галузі зумовлюється глобальним впливом технологічної модернізації, яка не завжди є доцільною і не відповідає дійсним потребам та можливостям сільськогосподарських виробників. Тому Україна, прагнучи дотримуватися основних

принципів інноваційного розвитку, має враховувати особливості й можливості вітчизняного сільськогосподарського виробництва та необхідність впровадження екологічної безпеки, перевірки наявних і впроваджуваних технологій.

Під інноваційним розвитком сільськогосподарського виробництва розуміють процес, який характеризується збільшенням обсягів виробництва продукції і підвищенням її конкурентоспроможності, що можливо за рахунок створення нових технологій і активізації впровадження сучасної техніки та устаткування.

Аналіз чинних формальних норм у сфері розвитку аграрних відносин і сучасних змін аграрного виробництва свідчить про те, що як у концептуальному плані, так і в обґрунтуваннях прикладного характеру інституціональне регулювання розвитку інновацій здійснюється в умовах відсутності єдиного системного підходу, чіткої методології та комплексної оцінки трансформацій. В аграрному виробництві розвиток інновацій є важливою передумовою формування продовольчої безпеки країни, економічного зростання національної економіки та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства й якості життя сільського населення.

На теперішній час більшість підприємств аграрного сектору чітко усвідомлює вагомість і закономірність розширення виробництва та підвищення рівня прибутковості за допомогою впровадження інновацій. У цій ситуації визначальне місце відведено державній підтримці стратегії інноваційного розвитку, яка повинна здійснюватися на системній та послідовній основі.

Усі учасники інноваційного процесу мають бути зацікавлені у поєднанні їхніх інтересів і зусиль у створенні й застосуванні нових знань і технологій з метою виходу на внутрішній та зовнішній ринки з високотехнологічною продукцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання теорії інновацій та розвитку світової наукової думки висвітлено у працях П. Друкера, Б. Санто та ін. Теоретичні засади економічної природи інноваційної діяльності та особливостей її розвитку в умовах національної економіки розглянуто у працях О. Дацій, О. Кот, В. Савчука, М. Садикова та ін.

Особливості бухгалтерського обліку в управлінні інноваційною діяльністю відображено в наукових доробках С. Голова, Д. Дідуха, В. Жука, М. Крупки, І.Б. Садовської та ін.

Постановка завдання. Виходячи з великої кількості різноманітних наукових трактувань по-

няття «інновація», необхідно уточнити економічну сутність категорії «агроінновація»; виникає потреба в дослідженні наявних методик її формування в системі обліку. Вирішення цих проблем дасть змогу перейти на новий рівень організації обліку, підвищить його аналітичність та ефективність в управлінні діяльністю сільськогосподарського підприємства.

Метою нашого дослідження було обґрунтування сучасних підходів до визначення економічної сутності поняття «агроінновація» та особливостей відображення її в системі обліку та контролю сільськогосподарських підприємств у ринкових умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про інноваційну діяльність» [6] інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технологічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

Для досягнення своїх цілей зі створення і виробництва інновацій сільськогосподарські підприємства здійснюють інноваційну діяльність. Інноваційна діяльність є важливою складовою системи заходів щодо прискорення розвитку сільськогосподарського виробництва, підвищення його конкурентоспроможності й ефективності [1].

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг, тобто це діяльність, спрямована на пошук можливостей інтенсифікації сільськогосподарського виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних продуктах і послугах завдяки використанню науково-технічного та інтелектуального потенціалу.

На нашу думку, інноваційну діяльність в агропромисловому виробництві доцільно розглядати з двох позицій (рис. 1).

Інновації в сільському господарстві є реалізацією в господарській практиці результатів наукових досліджень, які втілюються у нові сорти рослин, породи і види тварин, нові або поліпшені продукти харчування, матеріали, нові технології у тваринництві, рослинництві й переробній промисловості, нові методи профілактики та лікування тварин і птахів, нові добрива і засоби захисту в рослинництві й тваринництві, нові форми організації та управління, нові підходи до надання соціальних послуг, що дає змогу підвищувати ефективність виробництва.

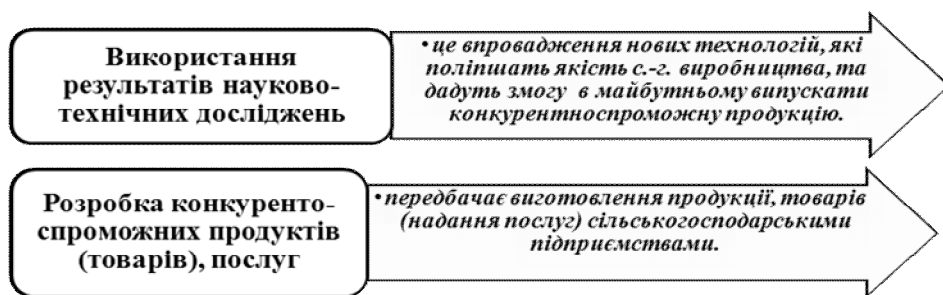

Рис. 1. Сутність інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві.

Джерело: сформовано авторами.

На теперішній час є різні підходи до визначення поняття «інновація», але визначенню сутності агроінновацій приділено менше уваги. Так, О.І. Дадій [2] уточнив визначення поняття «інновації в сільському господарстві» як зміну в техніці, технології, організації, екології, економіці, а також у соціальній сфері з метою одержання економічного ефекту, спрямованого на задоволення певних суспільних потреб людського буття.

Дослідник М. Садиков розглядає інновацію в розрізі сільськогосподарського виробництва і зазначає, що сутність інновації полягає в пошуку нового, нетрадиційного способу досягнення мети, тобто стосовно досліджуваної проблеми – забезпечення економічності й екологічності сучасного сільськогосподарського виробництва [7, с. 65].

У своїй праці О. Кот, не погоджуючись з деякими науковцями, визначив агроінновації як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідницької діяльності, що призводять до позитивних якісних і кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків біо- й техносфери і поліпшують екологічний стан навколишнього середовища [5, с. 31–32]. Внаслідок того, що сутність поняття «агроінновація» отожднюється як «інновації в сільському господарстві», то вважаємо, що зміст цієї категорії автор визначає як впровадження в аграрну сферу технологічних, технічних, організаційних, економічних, екологічних та інших видів інновацій з метою отримання прибутку та задоволення соціальних потреб.

У вужчому значенні агроінновації є реалізацією в господарській практиці результатів наукових досліджень і розробок у вигляді нових продуктів, технологій, нових підходів до організації управління і маркетингу, логістики, які сприяють підвищенню ефективності і конкурентоспроможності виробництва. Крім того, агроінновації можна визначити як новації, які реалізуються в аграрній сфері та забезпечують

відповідний економічний, екологічний та соціальний ефект.

Важливу роль при цьому відіграє розкриття та висвітлення економічної сутності агроінновації як об'єкта обліку для прийняття ефективних управлінських рішень.

У контексті системи організації обліку інновації – це сукупність господарських операцій, що мають кількісно-умовне вираження й утворюють єдиний процес: розробка – впровадження – функціонування нововведення, а також відображаються в регістрах фінансового й управлінського обліку як рух активів підприємства та джерел його формування [4].

Для цілей бухгалтерського обліку визначальне значення має поділ інновацій за видами об'єктів інноваційної діяльності, способами створення, термінами реалізації проектів, що підвищує аналітичність інформації [3].

Отже, агроінновації – це продукт (актив) господарської діяльності сільськогосподарського підприємства та процес його впровадження, що відрізняється від його аналогів, які використовуються у практичній діяльності суб'єкта господарювання і є відокремленим об'єктом бухгалтерського обліку.

На основі узагальнення та систематизації результатів досліджень учених-економістів пропонуємо таку систему класифікаційних ознак агроінновацій з метою бухгалтерського обліку (рис. 2).

Агроінноваційні продукти – це витрати підприємства на створення, вдосконалення або придбання активів (продуктів), які є агроінноваціями згідно з наведеним визначенням.

Агроінноваційні процеси охоплюють всі сторони діяльності (операційну, фінансову та інвестиційну) й становлять собою витрати на заходи щодо впровадження нововведень у діяльність сільського господарства.

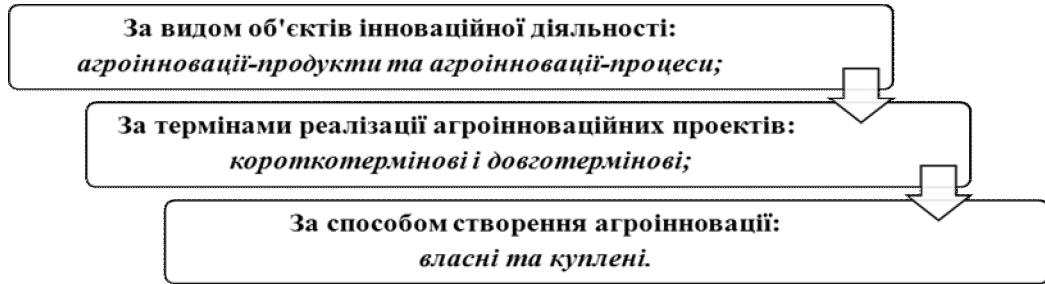

Рис. 2. Класифікаційні ознаки агроінновації.

Джерело: сформовано авторами.

Етапи	Зміст	Результати
Створення агроінновації	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення потреб аграрного підприємства; - формулювання ідеї, оцінка її актуальності; - проведення фундаментальних і прикладних досліджень; - практичне виконання розробок, їхнє оформлення; - оцінка і відбір агроінновацій; - підготовка бізнес-плану до їх засвоєння. 	<ul style="list-style-type: none"> - науково-технічні ідеї; - агроінноваційні проекти; - інноваційні пропозиції для інвестування
Розширення агроінновації	<ul style="list-style-type: none"> - презентація інновацій; - інформаційне забезпечення товаровиробників, підготовка і перепідготовка кадрів; - державна підтримка розвитку агроінновацій. 	<ul style="list-style-type: none"> - формування ринку агроінноваційних послуг; - підвищення інноваційної активності с.-г. виробників
Освоєння і впровадження агроінновації	<ul style="list-style-type: none"> - придбання агроінновацій; - організаційно-економічний механізм засвоєння агроінновацій; - встановлення договірних відносин між товаровиробниками і розробниками агроінновацій; - формування платоспроможного попиту виробників на агроінновації. 	<ul style="list-style-type: none"> - нова продукція чи технологія, нові сорти, види і породи тварин, нові форми організації і управління аграрним підприємством
Споживання агроінновації та їх ефективності	<ul style="list-style-type: none"> - ефективність використання агроінновацій в підприємствах АПК (відношення додаткової продукції чи доходу, отриманого товаровиробниками до витрат на створення агроінновацій та їхнє засвоєння у сільськогосподарському виробництві); - споживання агроінновацій. 	<ul style="list-style-type: none"> - вихід конкурентоспроможної продукції; - економічний, соціальний, екологічний ефект; - задоволення і формування потреб на ринку.

Рис. 3. Елементи інституціонального середовища агроінноваційного процесу.

Джерело: сформовано авторами.

Пропонуємо також класифікувати агроінновації у розрізі облікових об'єктів:

- управлінська – реорганізація структури управління;
- товарна – впровадження нового продукту або якісних змін старого;
- технологічна – впровадження нових технологій, методів виробництва;

– логістична – освоєння нових методик формування переміщень і джерел постачання сировинних ресурсів;

– маркетингова – розробка нових методик просування продукції на ринку, нові способи моніторингу ринку;

– інформаційна – реформування або трансформація обліково-аналітичної і контролюючої систем;

– соціальна – впровадження нових соціальних програм для працівників сільськогосподарського підприємства;

– екологічна – впровадження нових заходів для забезпечення охорони довкілля;

– культурно-етична – формування у працівників нового мислення стосовно життєво орієнтованих цінностей.

Наведена класифікація доводить, що неможливо застосовувати єдиний вартісний вимірник для оцінки у її повному відображенні.

Водночас виникає потреба в інформації про інноваційні проекти в цілях управління виробничо-господарською діяльністю сільськогосподарського підприємства. Відтак відповідна інформація систематизується для внутрішніх користувачів як інструмент процесу управління підприємством.

Визначення змісту агроінноваційного процесу дає змогу констатувати наявність відповідних етапів і результатів, які постають елементами інституціонального середовища та впливають на ефективність (рис. 3).

Безпосередньо у більшості сільськогосподарських підприємств не виокремлюють такий об'єкт управлінського обліку, як інноваційні витрати та доходи, відсутня і налагоджена система внутрішнього контролю.

Організація оперативного контролю у сільськогосподарському підприємстві передбачає виконання таких основних завдань: забезпечення надійності й достовірності інформації; захист активів і власності; підвищення ефективності використання ресурсів; допомога менеджерам в реалізації планів та цілей.

Складовими організаційного забезпечення внутрішньогосподарського контролю інноваційної діяльності підприємств АПК є: організація бухгалтерського обліку; збір, накопичення та збереження інформації про витрати та доходи; розрахунок показників оцінки інноваційних витрат та їхній аналіз; вибір форми подання результатів контролю; визначення напрямів використання результатів контролю. До об'єктів контролю інноваційної діяльності відносять: управлінські звіти, планово-розпорядчі документи (бюджети, кошториси, бізнес-плани, ліміти тощо), безпосередньо інноваційні витрати та доходи, процеси, пов'язані з їхнім виникненням; показники оцінки та ефективності. Доцільно розробити методику проведення оперативного контролю інноваційної діяльності підприємств АПК.

Висновки. Відсутність чіткої методології формування облікової інформації, відображення у системі рахунків інноваційних процесів та впорядкованої системи внутрішньої звітності щодо інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств перешкоджає ефективному управлінню.

Вирішення окреслених проблем сприятиме значному зростанню інноваційної активності, створить комплексну обліково-аналітичну систему та підвищить ефективність контролю.

Інноваційний напрям розвитку сільськогосподарських підприємств є багатограним, а тому залишаються актуальними питання порядку формування витрат і доходів інноваційної діяльності, відображення їх в обліку та розробки форм звітності. Виникає необхідність розробки національного стандарту, який би охоплював усі види інноваційної діяльності й чітко регламентував їхній облік.

Бібліографічний список

1. Андрушко Р. П. Необхідність внутрішньогосподарського контролю інноваційних витрат в системі управління сільськогосподарським підприємством. *Сучасний стан і перспективи розвитку обліку, аналізу та фінансового забезпечення підприємств агропромислового виробництва*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 9–10 лист. 2017 р. Харків: ХНАУ, 2017. С. 4–7.
2. Дацій О. І. Методичні основи дослідження інноваційного розвитку галузей сільського господарств. *АгроСвіт*. 2008. № 14, липень. С. 15–18.
3. Дідух Д. М. Інновації як об'єкт обліку та аналізу. *Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету*. 2012. № 1(2). С. 319–331.
4. Жук В. М. Концептуальні підходи вирішення поверхневих та глибинних проблем обліку інноваційної діяльності. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 1. С. 36–39.
5. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення. *Проблеми науки*. 2008. № 9. С. 30–37.
6. Про інноваційну діяльність: закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV із змінами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 26.07.2019).
7. Садиков М. А. Інноваційна діяльність та її сутність у сфері АПК. *Економіка АПК*. 2002. № 1. С. 63–66.

Стаття надійшла 08.09.2019